

“KINO OLAMI”

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Farg'ona mintaqaviy filiali “Musiqali teatr aktyorligi”
2-bosqich talabasi Taslimboyev Azizbek
Ilmiy rahbar: Umidaxon Boltaboyeva*

Anotatsiya: bu maqolda kino olamining qisqacha tarixi haqida juda ham qiziqarli ma'lumotlar va kino san'atining tarixiy shaxslari haqida ham qiziqarli ma'lumotlar yeg'ilgan

Kalit so'z: kino, kinomatografiya, taraqqiyot, obraz, texnika,

Kino san'ati — kinematografiyaning texnik vositalar asosida shakllangan badiiy ijod turi; ekran san'atining muhim tarkibiy qismi; real borliqni aynan yoki badiiy-hujjatli obrazlar, multiplikatsiya vositalari yordamida suratga olish; kinofilmlarning omma orasida keng tarqalishi uchun xizmat qiladigan televideniye, videokasseta va videodisklarni ham o'z ichiga oladi. Kino san'ati kinematograf bilan bir vaqtda paydo bo'ldi. Kinematograf esa fan va texnika taraqqiyoti bilan bog'liq holda yuzaga keldi va asta-sekin zamonaviy iqtisod, san'at va madaniyatning eng zarur sohasiga aylandi. Kino 1895-yil 28 dekabrda Parijda (ixtirochilar aka-uka O. va L. Lyumyerlar) yuzaga kelgan. Uning yuzaga kelishi, o'z navbatida, insoniyatning badiiy madaniyati tarixida ob'yektiv qonuniyat bosqichi bo'ldi. K. yeda adabiyot, teatr, tasviriy san'at va Kino san'atining ommani ijtimoiy-siyosiy va madaniy jihatdan tarbiyalashda, kishilar ongi, fikr va qarashlari, estetik did va histuyg'ulari, umuman, ma'naviy dunyosining shakllanishida g'oyaviy-badiiy ta'siri kuchlidir. Kino san'atining qaror topishida amerika kinorejissyori D. Griffitnit xizmatlari katta. Birinchi bo'lib, u yirik plan, parallel montaj, kengaytirilgan panorama kabi ifodali vositalarni qo'llagan. Shuningdek, S. Eyzenshteyn, Ch. Chaplin, E. Shtrogeym, K. Dreyer, K. Vidor, R. Kler qabilar ham jahon kinosi rivojiga munosib hissa qo'shdilar. 20-asrning 1-yarmida Kino san'atining janr tizimidan ko'proq komediya harakteridagi sarguzasht hamda qo'rqinchli filmlar o'rin oldi. 20 yillardan kinoda turli uslubiy izlanishlar bo'ldi. Mas, "ekspressionizm", "poetik kino", "maxfiy kino" harakati, "ochiq kino" va boshqa Keyinroq turli mavzular qatori kinohikoyalarga alohida e'tibor berildi. Ko'proq ma'lum bir tarixni hikoya qiluvchi filmlar ko'paydi. Urushdan keyingi yillar rivojlangan mamlakatlarning ilg'or kinematografchilari ishlagan filmlar, ayniqsa, italiya neorealizmi ekran san'atining asosini tashkil etdi. 50-yillarning oxirlari Kino san'atida kino va televideniyaning o'zaro birbiriga ta'siri, bir necha soat davom etadigan filmlar ishlash kabi muhim o'zgarishlar yuz berdi. Ayni bir vaqtda Kino san'ati bilan bog'liq teleekran ijodi paydo bo'ldi va rivoj topdi. Osiyo, Afrika, Lotin Amerikasi kabi ko'pgina mamlakatlarda yangi kinematografiyaning paydo bo'lishi, bir qator g'arb davlatlarida o'ziga xos kinematografik maktablarning rivojlanishi kino mahsulotlarining xilma-xilligini ta'minladi. Kino san'ati janr va uslub jihatdan boyidi. Ekran ijodida polifoniyaning turli shakllari qo'llanila boshladi. Rivojlangan mamlakatlarda eski janrlarning o'ziga xos qayta uyg'onish davri boshlandi. Birinchi navbatda, melodrama

hamda kinematografik bayonda an'anaviy shakllarning jonlanishi ko'zga tashlandi. Ayni vaqtda yangi televizion tizim (kabelli televideniye), yer yo'ldoshi orqali o'zatiladigan ko'rsatuvlar, videomagnitofon, videokasseta, videodisklarning keng tarqalishi natijasida Kino san'atining rivojlanishi murakkablashdi. Kino san'ati asarlari yozuvchi-dramaturg, rej., aktyor, operator, rassom, kompozitor kabi ijodiy xodimlardan iborat jamoa mahsulidir. Kinoda rej. yetakchi rol o'ynaydi. Film yaratish 2 tomonni — ijod va ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi. Ekran san'atining o'ziga xos ifoda vositalari bor: umumiy, o'rta va yirik planda suratga olish, turli rakurslarda kameralar harakati, epizod va kadrlar montajining turli shakllari va boshqa Kino san'atining 4 asosiy turi mavjud: badiiy film, ilmiy-ommaviy kino, hujjatli kino va multiplikatsion kino. Shulardan badiiy film Kino san'atining asosiy turlaridan bo'lib, maxsus yozilgan ssenariy yoki qayta ishlangan badiiy adabiyot (hujjatli yoki badiiy proza, teatr dramaturgiyasi va boshqalar) asosida ijodning ijroviy vositalari yordamida real yoki to'qima voqealarning bayon etilishi; ilmiy-ommaviy kino tomoshabinlarni tabiat va jamiyat hayoti, ilmiy kashfiyot va ixtirolar bilan tanishtiradi. Kino san'atining yana bir muqim turi — **multiplikatsion kino**. Eng keng tarqalgan shakllari rasmlil va qo'g'irchokli filmlardir. Rassom chizgan rasmlarni yoki maketlar, shuningdek, qo'g'irchoqlar harakatlantirilib kinotasmaga tushiriladi. Hujjatli kino — bo'lgan voqea va harakatlarni tasmaga tushiradi. Kino san'atining komediya, tarixiy, dramatik va sarguzasht filmlar kabi janrlari mavjud. O'zbekistonda birinchi film 1897-yil "Eski jo'va" maydonida ko'rsatilgan. 1908-yildan Toshkent, Samarqand, Qo'qon va boshqa shaharlarda chet el filmlari namoyish etilgan. O'rta Osiyoda ko'rsatilgan kinolentalar, asosan, Amerika, Fransiyaning Sharq ekzotikasi tasvirlangan filmlaridan iborat bo'lgan. O'zbek milliy Kino san'ati 20-asrning 20-yillarida vujudga keldi. Birinchi o'zbek kinooperatori Xudoybergan Devonov o'zining ilk hujjatli-xronikal filmlarida o'zbek xalqining hayotini, urf-odatlarini, Xorazmmanzaralarin aks ettiriinilgan 1924-yil rus-buxoro shirkati "Buxkino", 1925-yil Toshkentda "Sharq yuldo'zi" (1936-yildan "O'zbekfilm") kinofabrikasining tashkil bo'lishi o'zbek Kino san'ati ivojini boshlab berdi. Lekin milliy kadrlarning yetishmasligi natijasida studiyani tashkil etishga urinish va "Buxkino" shirkati qoshida muntazam suratga olishni tashkillashtirish muvaffaqiyatsiz bo'ldi.

Foydalinilgan adabiyotlar:

1. Abul- Kasimova X., Rojdeniye o'zbekskogo kino, T., 1965; Teshabayev Dj., Puti i poiski, T., 1972; Teshabayev Dj., O'zbekskoye kino: traditsii, novatorstvo, T., 1979; Hasanov B., O'zbek hujjatli kinosi, T., 1972; Abul va M., Kino O'zbekistona, T., 1985.
2. uz.wikipedia.org
3. www.ziyo.uz